

ALGUNES REFLEXIONS SOBRE BIBLIOTEQUES: ELS DARRERS I ELS PROPERS ANYS

LLUÍS ANGLADA

Fa cinquanta anys, les biblioteques eren el que havia pogut quedar en peu després de la destrucció sistemàtica de l'obra cultural de la Mancomunitat i de la Generalitat republicana que va fer el règim de Franco. L'anàlisi del que eren llavors s'ha de fer remuntant-se a les intencions del pla de biblioteques de principis de segle. Per altra banda, per parlar del present i futur de les biblioteques s'ha d'analitzar si aquestes continuaran essent necessàries, quin paper tindran en una societat en canvi, i les actuacions a emprendre per tal que siguin eines efectives per la societat que les sufraga.

Fifty years ago, the libraries that existed were those that had survived the systematic destruction by the Franco regime of all the cultural works undertaken by the Mancomunitat and the Republican Generalitat. Any analysis of what was left must take as its starting point the intentions of the Library Plan produced at the beginning of the century. On the other hand, in order to understand the present and future of the libraries, it is necessary to assess whether they will continue to be necessary, what role they might have in a society undergoing constant change, and the actions required in order to ensure that they continue to be effective tools for the society that funds them.

Tots tendim a veure la pròpia esfera professional com a específica, amb característiques especials que la fan diferent de les altres. A vegades deu ser amb prou motius; d'altres deu ser exagerant, per ser-ne protagonistes, els trets diferenciadors. En el cas de les biblioteques jo no puc deixar de veure la seva evolució a Vic i a la comarca des d'un prisma que fa que la seva història (passada i futura) no es pugui contemplar des d'una perspectiva local o osonenca. Globals *avant la lettre*, les biblioteques tenen els seus trets de creixement marcats profundament per moviments més amplis: de país en primera instància, i internacionals en una segona i més allunyada.

Les biblioteques: què havien de ser

L'any 1952 a la comarca hi havia una biblioteca central: la biblioteca popular Jaime Balmes, encara al carrer de l'Escola, i biblioteques filials a Borgonyà, Folgueroles i Taradell. Els anuaris de la Xarxa de Biblioteques Populars, mantinguts amb constància i dificultats des de l'època de la Mancomunitat fins al restabliment de la democràcia, ens informen de les obres ingressades aquell any –117, corresponents a 127 volums–, dels 8.533 lectors que van tenir –2.061 nens, 1.868

nenes, 3.253 homes i 1.351 dones— i dels 4.443 llibres deixats en préstec. Ni aquestes xifres ni la relació d'activitats de les biblioteques són, però, ni massa significatives ni tampoc una fita sobre la qual historiar una represa cultural.

L'activitat de les biblioteques no es pot desenvolupar al marge d'un recolzament institucional i financer importants. Altres àmbits de la cultura, les humanitats i també fins fa ben poc la ciència, podien viure avenços més o menys independentment de la conjuntura de l'època, gràcies als esforços individuals. Les biblioteques, lligades als seus edificis, a un personal que les ha d'atendre en jornada completa i a les despeses de la renovació dels seus fons, no poden sostenir-se amb l'esforç aïllat d'un individu.

Les biblioteques del 1952 eren el que havia pogut quedar en peu després de la destrucció sistemàtica de l'obra cultural de la Mancomunitat i de la Generalitat republicana que va fer el règim de Franco. No tinc capacitat per parlar de la història de la resistència (llibres que van ser guardats en lloc de ser destruïts, tradicions mantingudes, fidelitat a l'esperit fundacional...) protagonitzada per les bibliotecàries de la Xarxa. Tampoc no és la meua intenció. Prefereixo contemplar aquest període com una època en la qual l'evolució de les biblioteques es va alentir (quants anys, però!) sense que se'n distorsionessin de forma irrevocable les línies mestres que van possibilitar una forta represa entre els anys vuitanta i noranta i que ens han de permetre una vigorosa embranzida en els pròxims anys.

Anem enrere sense anar-hi massa. El món dels llibres està ple de tòpics i un d'aquests tòpics és la mil·lenària antiguitat de les biblioteques. És cert que el seu origen és remot, però aquests antecedents poden enfosquir la seva funció en l'època moderna. A partir de mitjan segle XIX, les biblioteques tenen un abans (en el qual s'adrecen a un públic restringit) i un després (a partir del qual busquen ser per al poble). Podem usar com a explicacions les que donava Ortega i Gasset a bibliotecaris de tot el món reunits a Madrid i Barcelona l'any 1935 amb motiu del segon congrés de l'Associació Internacional de Bibliotecaris i de Biblioteques. Segons Ortega,¹ la biblioteca moderna neix cap al 1850 quan la societat ja ha satisfet la seva necessitat que hi hagi molts llibres i comença, en canvi, a sentir com a necessitat nova la de fomentar la lectura i la de buscar lectors. És llavors quan és l'Estat qui assumeix la responsabilitat de satisfer aquestes necessitats socials i és l'Estat qui comença a fer biblioteques per al poble.

Els exemples més clars del paper de l'Estat en la formació de biblioteques els trobarem a l'estranger i sobretot als països anglosaxons; però a Catalunya, el pla de biblioteques de la Mancomunitat de Catalunya ja tenia clarament aquestes intencions.² Estroncats més endavant per les dues dictadures amb què la història del segle XX ha adornat el nostre país, els puntals amb els quals l'obra mancomunada endegava aquest projecte eren tres: una biblioteca per a erudits (la de Catalunya), una xarxa de biblioteques populars distribuïdes en el territori i una escola de formació de professionals (l'Escola de Bibliotecàries).

1. ORTEGA Y GASSET, José. *Misión del bibliotecario*. Málaga: Asociación Andaluza de Bibliotecarios, 1994, p. 22-26.

2. ESTIVILL I RIUS, Assumpció. *L'Escola de Bibliotecàries, 1915-1939*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1992, cap. 1.

Cap dels tres elements citats era independent de la resta. Els professionals –llavors exclusivament de gènere femení– rebien la formació adequada que els permetia l'organització moderna de les biblioteques. Les biblioteques populars eren per al poble (i per això s'inserien en el territori) però eren alhora els punts de servei que permetien accedir a la totalitat dels fons bibliogràfics de Catalunya (i per això s'organitzaven en una xarxa, disposaven d'un catàleg col·lectiu i formaven una unitat amb la Biblioteca de Catalunya que els proporcionava les obres de contingut científic de les quals estaven lògicament mancades les biblioteques populars). La Biblioteca de Catalunya era, en aquesta planificació inicial, la biblioteca universitària moderna que la Universitat de Barcelona (llavors l'única de Catalunya) no tenia.

No podem oblidar l'existència d'altres biblioteques, anteriors a les mencionades, però d'importància rellevant per a qualsevol país: les d'ordes religiosos i les de societats culturals i erudites. A Catalunya les primeres recollien llavors la major part dels llibres i les revistes existents; i les segones (com la de l'Ateneu Barcelonès o les de les reials acadèmies) eren comparativament exigües però importants per la modernitat i vigència dels seus fons. Vic comptava llavors amb dues biblioteques importants a les quals tornarem a fer referència: l'Episcopal i la del Seminari.

Hem estat parlant de societat «moderna» i de biblioteques «modernes»; però, de quines necessitats socials estem parlant i a quines solucions ens estem referint? Al marge dels debats, prou interessants per altra banda, sobre la caracterització del moment actual (postindustrial, informacional, del coneixement...), en relació al coneixement la societat occidental a partir de mitjan segle XIX té quatre reptes. El primer, després del gran creixement de coneixements que es viu a partir de la invenció de la impremta, la mecanització de la indústria de la impressió i l'aparició de la fotografia suposen un segon salt quantitatiu de la informació disponible, informació que cal recollir i organitzar perquè pugui ser utilitzada. El segon, les bases socials ja no es basen en minories, sinó en conjunts amplis de la població. El tercer, la formació s'estén i es generalitza i el mitjà de fer-ho és la informació enregistrada sobre paper, que substitueix la transmissió oral dels coneixements. El quart, la conservació del coneixement passat passa de ser un instrument funcional a tenir un rol de creació d'identitats col·lectives, nacionals o locals.

Les biblioteques són un dels instruments socials per fer front a aquests reptes. No són l'únic ni el més important. L'ensenyament segurament és el principal; les biblioteques, però, hi tenen el seu paper i no és menor. Les biblioteques són les entitats que recullen la informació produïda per la societat, la seleccionen pensant en la utilitat que ha de tenir per a un usuari ideal i l'organitzen per fer-la utilitzable i útil. Les biblioteques esdevenen públiques, per al poble, és a dir gratuïtes partint de la base que el coneixement és un bé que genera beneficis per a la col·lectivitat i que el seu consum no ha d'estar restringit per barreres econòmiques. Les biblioteques formen part de la planificació dels centres d'ensenyament, principalment de les universitats però també de les escoles, i, sobretot, són instruments de formació no regulada tant a nivell personal com social i professional. Finalment, les biblioteques assumeixen un paper en la creació d'identitats col·lectives tant pel que fa a les biblioteques nacionals,

en la seva funció de recollir i conservar tota la producció impresa d'una cultura o en una llengua, com pel que fa a les biblioteques populars, en el seu paper de recollir i conservar els documents que fan referència a la història d'un lloc determinat.

L'any 1952 les biblioteques vigatanes eren una realitat que no podia sinó reflectir molt tènueament aquestes intencions. Nascudes de l'ambició transformadora, eren alimentades per una Administració contrària al coneixement, a la democratització, a la formació i a la memòria col·lectiva. Va caldre esperar a una refundació de l'Estat sota nous principis i a una reorganització de l'Administració per (re)trobar a partir dels anys vuitanta aquells principis fundacionals i el finançament dels quals van ser orfes durant tants anys. Parlarem de la situació actual de les biblioteques, però abans farem un altre desplaçament temporal, aquest cap al futur.

Les biblioteques: què poden ser

A partir dels anys setanta, els professionals més directament relacionats amb el món de la informació van començar a discutir apassionadament el fenomen llavors incipient però clarament emergent de la informació electrònica. Els impactes de la informació electrònica o digital pronosticats llavors no van veure les primeres realitzacions fins a la segona meitat de la dècada dels noranta i van ser àmpliament coneguts i englobats dins el fenomen d'Internet. Ni els mateixos experts s'atreveixen a pronosticar quins seran els canvis que la xarxa provocarà en la vida de les persones, en la forma de relacionar-se i de treballar, o en les biblioteques.³ Tothom però està d'acord en què seran importants.

Pel que ens afecta aquí, mencionem que les biblioteques com a idea, és a dir com a una organització que donava solucions a necessitats reals de la societat, van ser postulades per més d'un com a entitats innecessàries en un futur proper, en el qual la informació fluiria de forma total, gratuïta, per a tothom, amb facilitat i sense cap necessitat d'intermediació ni de formació. Però el mil·lenarisme optimista de finals del segle xx està sent matisat pels experts. Les promeses d'un futur i universal estat del benestar amb un domini de la informació i el coneixement, presentades sense gaires anàlisis pels mitjans de comunicació, amaguen tendències socioeconòmiques que no tenen perquè beneficiar tothom i interessos empresarials que no són de cap manera altruistes. Vegem, per exemple, com la concentració i la globalització de l'oci pot afeblir molt les cultures minoritàries, o com la transformació del PC en un electrodomèstic pot multiplicar per deu el parc informàtic actualment existent. Si bé la polarització econòmica es plasma en el mapa en zones geogràfiques determinades, la polarització també es deixa sentir a l'interior de cada país⁴ i les bosses de marginació creixen fins i tot dins

3. ARMS, William Y. *Digital libraries*. Cambridge, Mss.: The MIT Press, 2000, cap. 14.

4. Manuel Castells afirma «... el proceso de transición histórica hacia una sociedad informacional y una economía global se caracteriza por el deterioro extendido de las condiciones de vida y trabajo para la clase trabajadora» (CASTELLS, Manuel. *La era de la información*. Madrid: Alianza, 1997, v. 1, p. 303).

els països més desenvolupats i rics.⁵ Tornem a les biblioteques. En caldran en un futur proper?

L'accés a la informació podrà ser més fàcil, però no forçosament més barat, i en tot cas no serà gratuït. Gran part de la informació d'Internet procedeix d'empreses comercials (comerç i turisme), d'associacions ideològiques (des de religioses fins a clubs de fans) i d'organismes públics. Però aquesta no és tota la informació disponible ni forçosament la més útil. La informació amb més valor (patents, resultats de recerca, informació de valor econòmic i sobretot la informació tractada, a la qual s'ha donat valor afegit) continua sent de pagament i probablement això continuarà així en el futur. Els documents multimèdia interactius tenen un suport més barat que el paper, però tenen un cost de producció molt superior al de, per exemple, l'enciclopèdia o el manual de jardineria tradicionals.

Des de la xarxa es podrà accedir a una part molt important de la informació existent, però no forçosament això serà igual de fàcil per a tothom. Mentre que un 55% de les persones amb accés a Internet pertanyen a les classes alta i mitjana-alta, els membres d'aquests grups socioeconòmics no són més del 20% de la població. Les classes mitjana-baixa i baixa representen el 40% del total de la població però només un 13% d'aquestes persones tenen accés a Internet.⁶ L'increment progressiu de persones amb connexió a la xarxa no anul·larà el clar perfil social, cultural i d'edat que té avui l'usuari tipus. L'accés a la informació de la xarxa no depèn només del fet que hi hagi tarifes planes per connectar-se a Internet, cal tenir també ordinadors adequats que es fan obsolets amb molt poc temps, els perifèrics corresponents...

La informació podrà ser més o menys cara, el seu accés més o menys fàcil, però l'efectivitat del seu consum dependrà sempre del grau de coneixements sobre l'ús de la informació. Els ordinadors van aplicar-se des de la seva aparició a simplificar els processos de recerca d'informació i moltes eines informàtiques (la indexació automàtica, les bases de dades, les recerques de text lliure, etc.) van aparèixer com a promeses de solucions que farien innecessari l'aprenentatge sobre el maneig d'informació. Malgrat tot, la informació en general, i la disponible en format digital, creix també a un ritme exponencial. Saber què cal buscar, com i on fer-ho, com seleccionar la informació rellevant... han estat i seran les claus de l'èxit d'una utilització intel·ligent de la informació, i tots aquests coneixements requereixen un cert aprenentatge i probablement l'ajut de professionals.

L'eclosió de la societat de la informació s'ha esdevingut paral·lelament al fenomen de la globalització econòmica. La concentració empresarial en quasi tots els àmbits s'ha donat també en la dels continguts (informació i coneixe-

5. El percentatge de població que viu sota el límit de pobresa als EUA és el 19,1%, el 13,5% al Regne Unit, l'11,8% al Japó i el 10,4% a Espanya, segons l'informe sobre la realitat social de la humanitat fet per l'ONU (*El País* (10 set. 1998), p. 24-25).

6. CORNELLA, Alfons. *La edició electrònica en Espanya. 1997* (pàgina web, URL <<http://dsi1.esade.es/cornella/lib97>>. (Consultat el 31.07.98.)

ments). En aquest sector no s'ha produït solament una fusió d'empreses per formar-ne de més grans, sinó que estan convergint indústries que tradicionalment fabricaven productes que no tenien res a veure entre si. Empreses d'ordinadors, de comunicacions, de cinema, d'oci i mitjans de comunicació tendeixen a formar conglomerats i comparteixen interessos per crear mercats captius on vendre els seus productes. En aquest context, i malgrat les facilitats aparents de posar continguts a la xarxa,⁷ la por pel control dels continguts, o almenys el temor d'un tracte desigual segons de quins continguts es tracti, apareix com a lícita.⁸ Assegurar la llibertat intel·lectual requereix una certa igualtat de condicions i oportunitats no només a l'hora d'expressar-se, sinó també en el moment en què es decideix quines opinions i punts de vista es conserven i sobre quin suport o mitjà es difonen.⁹

Ahora que la realitat va sent cada vegada més global, creix també la possibilitat de cada individu de refugiar-se en una part d'aquesta realitat que no es comunica amb la resta. L'opcionalitat en l'accés a la informació, que permetrà aviat una tria individualitzada dels productes de consum intel·lectual i d'oci, fabrica unes comunitats virtuals que se sobreposen i tendeixen a substituir les comunitats reals basades en el veïnatge. Els dos trets crítics del nou estil de vida són la concentració a la llar i l'individualisme.¹⁰ Els nous mitjans d'informació i comunicació reforcen aquests trets i poden accentuar l'aïllament personal en el nínxol dels que són com tu, pensen com tu, compren el mateix que tu... La fragmentació social per motius culturals, d'orientació sexual, edat o nivell econòmic tendirà a augmentar i caldran nous espais de socialització que reforcin els vincles dels que comparteixen una comunitat assentada en un mateix territori.

Per fer front a les febleses de la societat de la informació, el Consell d'Europa afirma que cap país no serà plenament democràtic fins que no garanteixi a tots els seus habitants un accés igualitari a la informació, i per això considera les biblioteques com una porta essencial per a la disseminació del coneixement.¹¹ En el mateix sentit es pronuncia el Programa de la Unesco per a una societat de la informació justa i lliure¹² i l'informe sobre el paper de les biblioteques a la societat moderna del Parlament Europeu.¹³

7. Una cosa semblant es va argumentar amb l'aparició de canals privats de televisió respecte a la facilitat tècnica i econòmica de crear televisions locals. Aquestes, però, han tingut menys força del que hom podia esperar i els seus nivells d'audiència són mínims.

8. La importància dels continguts i el seu possible control en una economia globalitzada apareix de forma constant en els congressos i jornades dels professionals de les biblioteques i de la informació. Finalment, un dels motius usats per justificar la creació el 1998, per part de la Generalitat de Catalunya, del Comissionat per a la Societat de la Informació ha estat facilitar la creació i la difusió de continguts sobre la cultura catalana a la xarxa.

9. Vegeu, per exemple, la tendència d'editorials que editen revistes electròniques a anul·lar o dificultar el *fair use* en el dret de còpia que ha regit fins ara i sense gaires problemes en el regne de l'imprès.

10. D'un estudi de la European Foundation for the improvement of Living and Working Conditions, citat per CASTELLS, Manuel. *Op. cit.*, v. 1, p. 402.

11. <http://www.goethe.de/z/30/biblkonf/enempf.htm>. (Consultat el 04.09.02.)

12. <http://www.unesco.org/webworld/future/index.shtml>. (Consultat el 04.09.02.)

13. <http://www2.europarl.eu.int/omk/OM-Europarl?PROG=REPORT&L=EN&PUBREF=-//EP//TEXT+REPORT+A4-1998-0248+0+NOT+SGML+V0//EN>. (Consultat el 04.09.02.)

Podem retornar al començament d'aquest article i recordar les motivacions que hem afirmat que van generar la creació de biblioteques per part de l'Estat ara fa cent cinquanta anys: molta informació, accés universal a aquesta informació, importància de la formació i voluntat de crear identitats col·lectives. En un altre lloc he assenyalat¹⁴ que si volem intuir el futur hem d'estar més al cas de les necessitats socials i econòmiques que de les novetats tecnològiques. Si meditem sobre les necessitats socials i no ens deixem enlluernar per les promeses sovint incomplertes de les novetats tecnològiques podem veure com són de similars la situació actual i la de mitjan segle XIX.

Si hi havia molta informació, n'hi ha més encara, i la necessitat de seleccionar-la, organitzar-la i conservar-la no disminueix ni és solucionada de forma automàtica per la tecnologia. Si calia garantir un accés igualitari a la informació, cal més encara perquè no tota la informació, però sí una part molt rellevant, és i serà de pagament i caldran organitzacions com les biblioteques que vehiculin el seu subsidi per tal de fer una societat veritablement democràtica. Si la formació passava de ser excepcional a ser normal, l'aprenentatge (i cada vegada més l'autoaprenentatge) serà una necessitat constant al llarg de tota la vida. Si les col·lectivitats van necessitar crear o reforçar les seves identitats, aquesta necessitat es veurà augmentada en un món caracteritzat per un binomi nou en el qual el que és global reforçarà el que és local, i viceversa, i en el qual les persones necessitarem llocs de socialització, de descoberta i de reforçament del creixement personal com són les biblioteques.

La biblioteca és tant un concepte com un lloc; és funció i no només forma. La biblioteca és l'única organització en la societat que no solament selecciona, organitza, guarda i recupera informació; també en subsidia l'accés, protegeix la llibertat intel·lectual i proporciona assessorament i formació directament als seus usuaris.¹⁵ Les biblioteques encara són i seran per als propers anys una solució, un instrument de democratització i de cohesió social, una organització afavoridora de l'aprenentatge i de la curiositat intel·lectual, és a dir, eines per a la riquesa col·lectiva i la felicitat personal.

Les biblioteques: què son

Potser sí que ens ha arribat l'hora de parlar d'ara i d'aquí, de les biblioteques catalanes i osonenques al tombant del nou segle. Les biblioteques han fet en els darrers quinze anys passes importants de cara a ocupar un lloc rellevant en la societat catalana. En general, es reconeixen grans progressos fets a les biblioteques universitàries, avenços importants a les biblioteques públiques i un gran buit en biblioteques escolars i d'ensenyament secundari. Les biblioteques especialitzades o centres de documentació van tenir una època d'esplendor seguida d'un posterior estancament.

14. ANGLADA, Lluís. «Les biblioteques: el seu valor (potencial) per a la creació de cultura, benestar i riquesa». A: *Congrés de Cultura d'Osona* (Roda de Ter, 11 de gener de 1996).

15. *The academic library in the information age*. S. l.: CETUS, 1997, p. 1.

És difícil analitzar en poques paraules les transformacions ocorregudes en les biblioteques catalanes en els darrers anys.¹⁶ Destaquem almenys quatre elements importants en aquest període:

- El Parlament de Catalunya ha aprovat dues lleis de biblioteques, cosa que mostra una voluntat de fer front a les necessitats en aquest àmbit. Malgrat tot, en els dos casos els professionals han denunciat greus llacunes i retards en l'aplicació de la legislació aprovada.
- Els darrers anys han estat d'organització de les biblioteques en xarxes i de creació d'equips gestors en la direcció de les biblioteques. Si bé aquest no és un cicle totalment complet, els canvis són clars i significatius en les biblioteques públiques i universitàries.
- L'automatització de biblioteques s'inicià a Catalunya l'any 1980, però no és fins a finals dels vuitanta i principis dels noranta quan es fa el tomb de la situació. Un grau elevat de l'automatització de les operacions de les biblioteques i dels seus fons és el que ha possibilitat organitzar millor els recursos, oferir nous serveis o millorar els existents i presentar una imatge de modernitat i eficàcia a la societat que sufraga les biblioteques.
- Les inversions en edificis i equipaments han estat, si bé insuficients, molt importants en els anys analitzats. Si es disposés de dades estadístiques podríem constatar la gran quantitat de metres quadrats construïts de bell nou i rehabilitats.

A efectes d'anàlisi, les biblioteques es divideixen en públiques o populars, universitàries, d'ensenyament, especialitzades i nacionals. A la nostra comarca en tenim sobretot de les tres primeres categories.

Aquella petita xarxa del 1952 d'una biblioteca central i tres filials s'ha convertit en una d'onze biblioteques i dos bibliobusos. Osona ha tingut la sort d'estar inclosa en la xarxa de suport que la Diputació de Barcelona va mantenir al llarg del franquisme i que, en la democràcia, ha alimentat de forma efectiva i generosa. En són mostra el creixement en nombre de biblioteques i algun edifici singular, com el de la nova biblioteca de Vic,¹⁷ però també uns fons bibliogràfics renovats regularment i uns equipaments i uns serveis moderns.

Com el conflicte de la biblioteca del Born de Barcelona ha indicat, aquestes biblioteques viuen però encara un conflicte competencial entre diferents administracions que en reclamen la tutela i que massa sovint en negligeixen millores, reformes i actuacions. La Llei de biblioteques va voler reforçar les comarques amb competències i la realitat és que qui actua com a Administració de suport a les biblioteques són les diputacions (especialment en el cas de Barcelona) o la Generalitat. Al meu entendre aquest és un plantejament fictici que no es donaria si

16. Això és així, en bona part, a causa de la manca d'estudis específics i de dades estadístiques continuades per a les diferents biblioteques.

17. Incomprendiblement rebatejada quan va canviar de local. L'anunciat trasllat de la biblioteca a un nou edifici, ens obligarà també a buscar-li un nom nou?

les biblioteques no estiguessin englobades en el sector «cultura», un sector que com és sabut pot sacrificar l'eficàcia per la ideologia. Les biblioteques han d'estar organitzades en xarxes per ser eficaces.¹⁸ Aquest és un aprenentatge relativament recent, i les xarxes per ser eficaces han de tenir unes dimensions adequades, ni massa grans que es burocratitzin ni massa petites que no arribin a la massa crítica que els doni la vitalitat necessària. Osona pot tenir unes dimensions suficients com per funcionar com a xarxa comarcal, però això no serà així si l'estructura no es dota de recursos i de la voluntat de funcionar de forma autònoma però coordinada.

Vic té universitat i la seva biblioteca comparteix amb la resta de les universitats catalanes una colla d'elements que fa d'aquestes biblioteques les que han avançat més en els darrers anys. Així, les biblioteques universitàries s'han estructurat com a xarxes potents i han resolt els problemes bàsics d'infraestructures. Malgrat algunes deficiències puntuals, els passos donats en edificis, pressupostos, automatització i modernització de serveis són ja irreversibles. Les biblioteques universitàries catalanes s'han dotat d'una estructura cooperativa –el Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC)¹⁹ equivalent a la que tenen en altres països, una estructura que els permet millorar els seus serveis, reduir costos i accelerar els canvis.

Malgrat participar des de ben aviat en el Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC), la Biblioteca de la Universitat de Vic, però, no forma part del CBUC. Aquest organisme manté programes –préstec interbibliotecari, biblioteca digital, tesis en accés en xarxa, etc.– dels quals la comunitat universitària de la UV només se'n pot beneficiar parcialment. Això no és de cap manera a causa d'un desinterès de la Universitat, sinó per l'absència d'una política de coordinació i cooperació tant a nivell d'equipaments universitaris com de biblioteques.

Les biblioteques escolars i d'ensenyament secundari són un cas a part. La seva situació a la sortida del franquisme ja era pitjor que la de les altres biblioteques, però els darrers vint anys no han comportat millores notables malgrat la seva inclusió en la Llei del sistema bibliotecari de Catalunya i de les campanyes de sensibilització empreses pel Col·legi de Bibliotecaris-Documentalistes i d'associacions d'ensenyants. La seva importància, però, és fonamental en tant que haurien de contribuir de manera clau al foment de la lectura, haurien d'iniciar els ciutadans en la formació en l'ús de la informació i haurien de ser eines clau de la renovació docent.

La situació osonenca no difereix en això de la catalana i només podem destacar com a punt fort d'aquestes biblioteques la consciència creixent de la necessitat de disposar de biblioteques escolars funcionals i modernes per part d'amplis sectors del món educatiu, especialment arrel de la reforma educativa que propugna un ensenyament més actiu i l'ús de recursos informatius.

18. Parlament Europeu. *Op. cit.*, exposició X.

19. www.cbuc.es.

Hem de considerar encara aquelles biblioteques que s'engloben sota l'epígraf d'especialitzades i a vegades sota el de centres de documentació. En general aquestes són biblioteques que donen suport a grups reduïts de persones, sigui en l'àmbit de l'Administració sigui en el de l'empresa. No tenim dades per fer anàlisis de la comarca (tampoc no n'hi ha per Catalunya). Dins aquest grup, però, hi podem incloure la Biblioteca Episcopal i la del Seminari. Totes dues, i especialment la primera, tenen fons molt importants per a l'estudi de diferents especialitats, sobretot en el domini de les humanitats. Les seves instal·lacions han millorat recentment però encara de forma insuficient. Malgrat això, possiblement la seva principal mancança és la de no disposar de catàlegs (ni manuals ni automatitzats) que permetin la consulta eficient dels seus fons.

A aquesta anàlisi sectorialitzada hi hem d'afegir una característica comuna: el consum d'informació creix a mesura que creix la seva oferta. Una pobra col·lecció de novel·les, un grup poc actualitzat de llibres d'informàtica o un conjunt insuficient de materials sobre l'islam, per exemple, no generen lectors ni fomenten la curiositat intel·lectual ni afavoreixen l'autoaprenentatge. Les biblioteques de Suïssa tenen més de vuitanta milions de llibres, les catalanes no arriben als deu milions.²⁰

Les biblioteques: entre l'avui i el demà (i amb l'ahir a la memòria)

El trànsit cap a la societat de la informació exigirà importants adaptacions en la forma de viure, de treballar i d'organitzar-se, i la manera com es resolguin aquestes adaptacions a curt termini conformarà les bases per al desenvolupament econòmic i social a mig i a llarg termini. És per això que és important mobilitzar tots els recursos disponibles per fer que quedem ben posicionats en un context que serà, en bona part, diferent a l'actual.

En aquesta transició i en el futur proper, les societats tindran com a problema l'accés a la informació, i la biblioteca continuarà sent l'organització que faciliti aquest accés. La biblioteca continuarà tenint una funció clau en la democratització de la cultura, en la potenciació de les persones i en el reforçament dels vincles socials d'una comunitat. La biblioteca tindrà en el futur, juntament amb altres equipaments culturals i altres aspectes socials, una importància primordial en les condicions de vida personals, en la creativitat laboral i en la cohesió social, i així determinaran el grau d'igualtat i de benestar col·lectius.

La biblioteca és la «solució» a l'explosió de la informació, a les necessitats de formació permanent i de desenvolupament personal, i la garantia d'accedir-hi de forma igualitària. L'objecte de les biblioteques de finals del segle XIX i principis del XX van ser els llibres impresos, ara ho són els llibres impresos, els discs compactes, els vídeos, els documents multimèdia i la informació accessible a través de la xarxa informàtica. El desplaçament (parcial) dels suports d'informació no han canviat substancialment les necessitats de la societat respecte a aquesta.

20. Les estadístiques oficials parlen però de setze milions de volums.

A finals del segle XIX i a principis del XX les biblioteques tenien sentit perquè responien a una necessitat social. A finals del segle XX i a principis del XXI, les biblioteques continuen tenint-ne perquè continuen responenent a la mateixa necessitat social, una necessitat diferent en les formes però similar en els continguts: proporcionar informació, potenciar l'individu, construir comunitat.

Per assegurar que les biblioteques exerceixin la seva missió, i, per tant, actuar beneficiosament en el trànsit cap a la societat de la informació, cal emprendre un seguit d'actuacions de modernització i de creació d'infraestructura informacional. Aquestes actuacions proposades responen a necessitats de la societat respecte a l'accés a la informació, a les tendències manifestades per les biblioteques més actives arreu del món i a les especificitats de la situació bibliotecària catalana.²¹

Cal garantir l'accés democràtic i igualitari de la informació als ciutadans fent que les biblioteques siguin punts d'accés a informació electrònica. Aquest accés no està garantit ni des del punt de vista econòmic ni des del punt de vista de les facilitats tècniques per accedir-hi. Encara que altres organitzacions puguin assumir parcialment també aquest rol, les biblioteques són l'ens natural per fer aquesta funció. Les biblioteques han d'oferir als ciutadans i a les associacions i entitats del poble o barri la possibilitat de mantenir comptes de correu electrònic i pàgines web al servidor de la biblioteca.

Cal activar l'automatització del fons bibliogràfic disponible a Catalunya i, a través del préstec interbibliotecari, garantir que la informació circuli entre el sistema bibliotecari de forma ràpida. Els catàlegs col·lectius són eines fonamentals per a la localització d'informació bibliogràfica i el fons de les biblioteques catalanes té una dimensió que permet plantejar-se la seva automatització total com un objectiu factible. Mentre que l'automatització dels fons bibliogràfics donaria accés a saber què hi ha, un sistema eficaç i generalitzat de préstec interbibliotecari garantiria el poder disposar d'aquesta informació.

Cal un increment generalitzat en els pressupostos destinats a la compra de materials bibliogràfics per a les biblioteques i una inversió específica per comprar informació digital. Les biblioteques de Catalunya tenen pocs documents. Dificilment farem nous usuaris a les biblioteques amb pocs llibres i passats de moda. Això inclou la compra de discs, vídeos i materials en suport informàtic. L'increment de pressupostos hauria de venir acompanyat d'una planificació que assegurés una rendibilitat màxima a la inversió evitant la compra duplicada dels materials més cars i especialitzats. La informació en format electrònic és cara d'adquirir. En diversos països europeus i als EUA la construcció de la biblioteca digital és una tasca que s'està fent amb una base cooperativa entre totes les biblioteques i amb el suport de l'Administració. Els seus beneficiaris són la totalitat de la ciutadania d'un territori.

21. Les propostes que segueixen formen part de la Declaració del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya «De com les biblioteques poden ajudar Catalunya a entrar amb èxit a la societat de la informació». *Item 24* (1999), p. 5-12.

Cal que l'Administració i la societat utilitzin les biblioteques com a eines per organitzar la seva informació i per oferir serveis complementaris als ciutadans. Les biblioteques són equipaments culturals plurifuncionals que compten amb locals, recursos d'informació i personal qualificat. Són massa avantatges perquè l'Administració no els aprofiti per complir millor les seves finalitats. Arreu del món es desenvolupen experiències en les quals les biblioteques són les portes d'accés a la informació pública, instruments de programes ocupacionals, centres d'informació de la comunitat, llocs d'integració de minories socials i culturals... Amb aquesta funció, les biblioteques actuen facilitant l'equilibri territorial.

Cal endegar un pla específic per fer biblioteques escolars i emprendre plans decidits i efectius de foment de la lectura. La manca de biblioteques escolars és un buit insalvable del sistema educatiu que fomenta el creixement de l'analfabetisme funcional a llarg termini. La formació en l'ús de la informació (*information literacy*) esdevindrà un element clau en el desenvolupament de les persones tant per als seus estudis superiors com en el seu exercici professional. Qui millor pot iniciar aquesta formació és la biblioteca escolar. La lectura pot ser, com altres afeccions, una font de plaer, però, a diferència d'aquestes, la lectura és un hàbit instrumental necessari per a totes. El valor formatiu de la lectura és destacat per tots els educadors que assenyalen també que cal reforçar-lo en aquests moments en què, malgrat l'educació obligatòria, els índexs d'analfabetisme funcional són molt alts i van en augment.

Cal planificar la recollida, conservació i difusió de la informació local. De cara al coneixement de la nostra pròpia realitat i perquè aquesta sigui coneguda fora del nostre territori, és fonamental que recollim la informació anomenada local, i això s'ha de fer de forma planificada i cooperativa. Per altra banda, mentre que els mecanismes de conservació de la informació en paper són bastant segurs, la informació confeccionada i difosa electrònicament no se sol conservar. Cal planificar la seva recollida i conservació (passant la informació a formats que en permetin la consulta futura) si no volem trobar-nos d'aquí a uns anys que no es pugui consultar la informació difosa avui per les pàgines web de les empreses, entitats i altres organitzacions.

Cal promoure la creació de bases de dades de contingut català i la indexació dels recursos electrònics generats a Catalunya. Mentre que una petita part de la informació científica produïda a Catalunya (sovint en anglès) és indexada en bases de dades internacionals, la majoria no és recollida en cap base de dades. Aquesta és sobretot la informació més específica de la cultura catalana. Cal potenciar l'existència d'aquestes bases de dades i la seva difusió tant com a eina d'estudi per a Catalunya com per l'aportació catalana a la cultura mundial. Per facilitar l'accés de la informació electrònica produïda a Catalunya, cal organitzar-la de manera que el seu conjunt actuï com una biblioteca digital. De forma similar cal potenciar la difusió electrònica de les revistes científiques i de cultura produïdes a Catalunya.

Cal que les biblioteques s'organitzin com a llocs d'autoaprenentatge i de socialització. L'espai físic de les biblioteques és un valor al qual no s'ha de renunciar. Com a espais agradables oberts a tothom moltes hores al dia, són els llocs ideals per acollir activitats d'autoaprenentatge (d'informàtica, d'idiomes, de nous coneixements...). Les biblioteques tenen les condicions per ser els centres de suport de l'autoaprenentatge perquè tenen les condicions físiques per això i poden tenir els materials de suport necessaris i el personal que pot facilitar assessorament. De forma similar, les biblioteques han de ser potenciades com a llocs de socialització en una vida comunitària cada vegada més virtual.

Cal que les biblioteques assumeixin el rol de formar i assessorar els ciutadans sobre l'ús de la informació. L'èxit en l'ús de la informació depèn de la capacitat de cadascú en el seu maneig. Aquesta capacitat no està regulada en la formació actual i de forma important es basa en aprenentatges individuals. Les biblioteques han d'assumir de forma decidida un paper actiu a l'hora ajudar els ciutadans a formar-se en l'ús de la informació. La quantitat d'informació existent anirà en augment i encara que cada vegada hi hagi més instruments per seleccionar informació, caldrà també conèixer aquests instruments i saber-los usar.

Les biblioteques han de treballar conjuntament amb altres sectors de la cultura, amb pensadors, científics i intel·lectuals, i han d'incrementar la cooperació entre elles. La realització d'aquestes propostes no és una tasca només per als professionals o per a l'Administració. Les biblioteques són un instrument de la societat per realitzar determinades funcions i la societat en el seu conjunt, i molt especialment els sectors de la cultura, és qui les ha d'usar com a eines per democratitzar l'accés a la informació, i per preservar la llibertat intel·lectual i el pluralisme cultural. Per fer-ho, un altre camí és el d'augmentar la cooperació entre les biblioteques catalanes. Avui, en molt països europeus i als EUA, l'actuació conjunta de biblioteques de diferents organismes i servint a públics diferents ha bastit un sistema d'intercanvi d'informació en el qual cada un aporta el que té i, col·lectivament, se satisfan necessitats que seria impossible de proporcionar de forma aïllada.